

УДК 159.9.072.4-054.6-057876

А. В. Гайдарова, асп.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

**КРОС-КУЛЬТУРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ТА ДЕЗАДАПТАЦІЇ
СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПІВІ В ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ**

Стаття присвячена крос-культурному дослідженню особливостей адаптації та дезадаптації в інокультурному середовищі студентів-іноземців підготовчого факультету вищого навчального закладу першого року навчання.

Ключові слова: крос-культурне дослідження, адаптація та дезадаптації, студенти-іноземці, підготовчий факультет.

Однією з важливих рис нашого часу є зростання числа людей, які — іноді впродовж усього життя — знаходяться у контакті із культурами, відмінними від їх рідної культури. Люди типово зіштовхуються із складностями, коли змінюють звичне культурне середовище. Вивчення крос-культурної комунікації та її проблемних областей є на даний момент надзвичайно перспективним напрямком досліджень. В цілому міжкультурні зустрічі перестали носити характер елітарності. Крос-культурні контакти стають частішими, більш тривалими, і в їх контексті здійснюється практична діяльність. На думку багатьох вчених (Л. Ф. Бурлачук, Н. Лебедева, С. Максименко та інші), потужним універсальним методологічним і методичним підходом до вивчення інтеграційних соціальних процесів може стати крос-культурна психологія, яка завдяки різновекторним систематичним дослідженням, починаючи з кінця 50-х років ХХ століття, по суті, згрупувалася в окрему інноваційну психологічну галузь [2, 65]. Кроскультурна психологія розсунула межі етноцентричного світобачення, змістила акцент дослідницького пошуку з етноцентричних установок до полікультурних міжетнічних порівнянь. В останній час виникла потреба і з'явився простір для задіяння крос-культурних парадигм. Н. М. Лебедева вважає, що крос-культурна психологія в системі психологічних знань подібна теорії відносності у фізиці, тому що будь-яке психологічне явище в порівняно-культурній перспективі знаходить інше фарбування й інший вимір [6, 3].

Міжкультурна адаптація — складний процес, завдяки якому людина досягає відповідності (сумісності) з новим культурним середовищем. Виділяють внутрішню сторону адаптації, що виражається в почутті задоволеності й повноти життя, і її зовнішню сторону, яка проявляється в участі людини в соціальному і культурному житті нової групи [5, 180]. Міжкультурна компетентність, в свою чергу, сприяє виробленню практичних навичок спілкування із представниками інших культур, дозволяє мінімізувати можливість ображення почуттів представників інших культур та максимізувати співробітництво та взаєморозуміння.

Щорічно в Україну приїжджає велика кількість іноземних студентів для одержання вищої освіти, і кожний з них неминуче повинен пройти складний шлях адаптації. Студент-іноземець опиняється в ситуації подвійної адаптації — адаптації до умов конкретного вузу й адаптації до інокультурного середовища.

Адаптація іноземних студентів в перший рік навчання на підготовчому відділенні довузівської підготовки для іноземних громадян (в подальшому — ПІВІ)

у незнайомих для них умовах життя — це складний, багатоаспектний процес, що включає в себе соціальні, психологічні, комунікативні, побутові й інші проблеми. Нові умови пред'являють підвищені вимоги до особистості, якій необхідно, з одного боку, відповідати соціальним вимогам, з іншого — зберігати внутрішню стабільність і рівновагу.

Потрапляючи в українське середовище, іноземці гостро відчувають проблеми інтернаціоналізації, необхідності комунікації із представниками різних культур, проблеми пристосування до нового оточення, до незвичної системи організації навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, тобто починається складний процес соціально-педагогічної адаптації іноземних студентів [4, 205].

У процесі зміни звичних умов життя виникають об'єктивні та суб'єктивні фактори, які привносять дезорганізацію у психічну діяльність, що регулює поведінку людини відповідно до мінливості вимог оточуючого середовища. Але це пов'язано з багатьма труднощами. Людина повинна пристосовуватися не тільки до інших соціокультурних умов життєдіяльності, а також до навчання у вузі. Тому цілком логічним і закономірним виявляється факт виокремлення поняття «адаптація» у самостійний об'єкт.

Термін «адаптація» надзвичайно широкий і застосовується в різних галузях науки. Ще в енциклопедичному словнику Ф. Павленкова за 1913 рік ми читаємо визначення: «Адаптація — приспособленіє» [8, 34]. Традиційно адаптація (від лат. *adapto* — пристосовую) — процес пристосування особистості до умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Сучасні уявлення щодо протікання процесу адаптації людини ґрунтуються на роботах І. П. Павлова, І. М. Сеченова, Г. Сельє. Ми спостерігаємо особливу увагу до поняття адаптації як з боку теорії (Г. О. Балл, Ю. А. Урманцев, Р. М. Грановська, Т. Б. Карцева, О. Г. Налдзян, О. Г. Мороз, Н. І. Сарджевеладзе, В. А. Семиченко, А. А. Налчаджян), так і у контексті розв'язання широкого кола прикладних психологічних, психофізіологічних, етнопсихологічних і соціально-психологічних проблем (М. Й. Боришевський, О. І. Борисенко, І. С. Кон, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева, І. Г. Щедрик та ін.). Особливе місце у загальному руслі згаданої проблематики займають дослідження особливостей адаптації особистості до навчання (В. І. Медведєв, Ю. М. Забродін, Н. Д. Завалова, А. Г. Кузнецов, В. І. Лебедев, А. Б. Леонова, А. Г. Маклаков, С. А. Шапкін, Ю. В. Ярошок). Дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів свідчать, що особистість у зіткненні з труднощами та перешкодами змінюється сама та відносно до соціуму, діяльності (А. Г. Асмолов, Ф. Є. Василюк, О. Тоффлед, В. Франк та ін.).

Як відомо, психологи розрізняють декілька форм прояву цього феномена: з одного боку, адаптація є динамічним утворенням, безпосереднім процесом пристосування до умов зовнішнього середовища; з іншого — властивістю будь-якої живої саморегулюючої системи, що визначає стійкість її до умов впливу зовнішнього середовища (А. Г. Маклаков). Адаптація як динамічне утворення тісно пов'язана з функціональними станами організму, що виступають характеристикою рівня функціонування систем організму в певний проміжок часу та відбивають особливості протікання процесів гомеостазу та адаптації [11, 82].

Проблема адаптивності може розглядатися як властивість особистості, яка характеризує її здатність до внутрішніх (психологічних) та зовнішніх (поведінкових) перетворень, модифікацій, що спрямовані на збереження або відновлення врівноважених взаємин особистості з соціальним середовищем за умов його постійних змін.

У біологічних науках під адаптацією розуміють процес підтримання гармонії та взаємовідповідності між організмом і середовищем. Завдяки процесу адаптації забезпечується формування гомеостатичного стану, який дозволяє утворити оптимальний рівень психофізіологічного функціонування і поведінкових реакцій людини [7, 5].

На думку В. М. Ямницького, в сучасних психологічних дослідженнях цієї проблеми відбулися зміни. Він відзначає, що відбулося остаточне розмежування понять пристосування (adjustment) та власне адаптації (adaptation) [11, 82]. Ми спостерігаємо розвиток досліджень у напрямку від пасивного пристосування до побудови системи продуктивної взаємодії особистості та середовища; перехід від кінцевої мети — досягнення гомеостатичної рівноваги до кінцевої мети — самоактуалізації та самореалізації особистості в реальному соціальному середовищі (К. А. Альбуханова-Славська, Г. О. Балл, Б. Д. Паригін, А. А. Реан, А. А. Налчаджян).

Згідно вищевказаних положень адаптація як цілісне системне утворення розглядається як функція психіки індивіда, що спрямовує його поведінку та діяльність, результат функціонування системи «індивід-середовище». У цьому розумінні, враховуючи особливості внутрішньопсихічної організації, реалізації різних видів діяльності та її елементів або характеристик оточуючого індивіда середовища можна розглядати такі підсистеми, як психофізіологічна, загальнопсихологічна та соціально-психологічна адаптація.

В цілому ж адаптація як системна властивість людини має багатофункціональний характер. А саме:

1) вона є необхідною умовою і водночас засобом оптимізації взаємодії людини з природою та соціальним середовищем; 2) сприяє розвитку людини та вдосконаленню навколишнього середовища; 3) через адаптацію формується соціальна сутність людини; 4) є необхідною для оволодіння людиною будь-яким видом діяльності [11, 82].

Адаптаційні властивості особистості впливають на успішність та кінцевий результат адаптації. Адаптаційні здібності ґрунтуються на психічних властивостях особистості. На нашу думку, стратегії адаптивної поведінки особистості також обумовлені її етнічною приналежністю. Провідну роль з боку особистості при цьому відіграє властивість адаптивності як загальна здібність до адаптації. Т. А. Челнокова вважає, що адаптованість визначається комплексом вроджених та набутих властивостей людини до адаптації. Серед природжених автор відзначає інстинкти, темперамент, конституцію, емоції, задатки загальних та спеціальних здібностей, зовнішні дані, фізичний стан організму. До набутих пропонується віднести здатність розуміти себе, свій внутрішній світ, внутрішній світ іншої людини, ідентифікацію, емпатійність, емоційну стійкість, потреби та ціннісні орієнтації [10, 15].

Значну роль емоцій слід відзначити в процесі адаптації. На думку К. Ізарда, всі емоції володіють адаптивними функціями, що розвиваються в ході еволюції. Еволюційне значення емоцій полягає в тому, що вони «забезпечили новий тип мотивації, нові поведінкові тенденції, більшу варіативність поведінки, що необхідно як для успішної взаємодії індивіда з навколишнім середовищем, так і для успішної адаптації» [3, 22].

Численні дослідження, спостереження, експерименти не тільки не вичерпали проблему адаптації, а навпаки, показали її глибину й багатомірність. Водночас ряд теоретичних і прикладних аспектів даної проблеми залишаються поки що

недостатньо з'ясованими. Попри велику кількість наукової літератури з питань адаптації, науковий аналіз соціально значущих аспектів адаптації є, на нашу думку, недостатнім. Зокрема, вивчаючи проблему адаптації, ми не знайшли психологічних досліджень з питань адаптації іноземних студентів в перший рік навчання на ПВІ. Вивчення особливостей адаптації іноземних студентів в інокультурному середовищі в період першого року навчання на ПВІ, допоможе виробити рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності цього процесу.

Проте перше ніж вступити до вузу людині необхідно одержати курс мовної підготовки та отримати сертифікат для вступу до вузу. Таким чином, перший учбовий заклад, в який потрапляє людина, — це підготовче відділення довузівської підготовки для іноземних громадян. Для студентів вищого навчального закладу існує досить тривалий адаптаційний період, але набагато складнішим і відповідальнішим він є для студентів-іноземців довузівської підготовки, яким необхідно водночас із навчанням пристосовуватися до соціокультурного оточення іншої держави.

На ПВІ студент отримує перші відомості про країну перебування і необхідні знання для подальшого навчання у вузі. Від підготовки та успішності адаптації на ПВІ залежить якість знань, умінь, навичок та загальної професійної спрямованості майбутнього фахівця. Саме в цей момент людина перебуває у складній ситуації засвоєння нових форм діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить свої сподівання з реальною дійсністю. Дослідження процесу пристосування до нового культурного середовища показують, що далеко не завжди людина легко і швидко адаптується, — навпаки, дуже ймовірні патологічні феномени (невротичні і психосоматичні розлади) [5, 181]. Постає необхідність дослідження психологічних чинників, які впливають на адаптацію людини до умов навчання на ПВІ. Враховуючи, що студенти — іноземці, виникає потреба в дослідженні психологічних чинників впливу також етнопсихологічних рис характеру, архетипних ознак на процес адаптації. Крім того, існує необхідність поглиблення і уточнення взаємозв'язків між теоретичним обґрунтуванням проблеми і розробкою активних методів корекції дезадаптаційних проявів студентів-іноземців в перший рік навчання в інокультурному середовищі.

Таким чином, сказане зумовлює необхідність наукового аналізу даної проблеми та актуальність обраної нами теми: «Кроскультурне дослідження адаптації та дезадаптації студентів-іноземців в перший рік навчання на ПВІ».

Об'єктом дослідження є процес психологічної адаптації та дезадаптації іноземних студентів до навчання у вузі, зумовлених специфікою організації вузовського навчання на ПВІ.

Предметом дослідження виступили психологічні фактори та прояви процесу адаптації та дезадаптації студентів до навчання в інокультурному оточенні на підготовчому факультеті для іноземних громадян в перший рік навчання.

Методологічною основою дослідження стали основні принципи вітчизняної психології: принцип єдності діяльності і свідомості (О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), принцип системного підходу до вивчення цілісної особистості й індивідуальності (Б. Г. Ананьєв, В. П. Зінченко, Б. Ф. Ломов, С. Л. Рубінштейн), положення про особистість як суб'єкта активної діяльності (К. О. Абульханова-Славська, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, В. В. Рибалко, С. Л. Рубінштейн, В. О. Шатенко), принципи єдності психіки і діяльності, системного дослідження індивідуальності людини й основних принципів діяльного підходу в психологічній науці.

Теоретичною основою дослідження є концептуальні основи теорії психологічної та соціально-психологічної адаптації людини (К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, Г. О. Балл, І. Б. Котова, О. О. Налчаджян, Г. Олпорт, Б. Д. Парігін, О. О. Реан, К. Роджерс, Є. М. Шиянов та ін.). Дослідження етнічної та педагогічної психології (О. В. Сухарев, В. С. Кукушин, Л. Д. Столяренко, Д. Хофстед).

Мета дослідження полягає у вивченні процесу адаптації студентів-іноземців до умов навчання на ПВІ з етнопсихологічної точки зору, зокрема рівня дезадаптованості, та вияву причин, що обумовлюють це явище.

Передбачувані гіпотези дослідження:

1. Динамічні характеристики адаптації залежать від індивідуальних, національно-психологічних властивостей студентів.

2. Характер адаптаційного процесу до інокультурного середовища і навчальної діяльності обумовлений індивідуальними і етнопсихологічними особливостями особистості.

3. Індивідуально-типологічні особливості адаптивності обумовлені комбінацією (поєднанням) її показників, що презентують когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінковий компоненти.

4. Адаптованість до нового соціокультурного оточення та навчання на ПВІ може бути суттєво підвищена в разі застосування спеціальної системи заходів, яка повинна здійснюватися на змістовному та організаційному рівнях, передбачаючи активні групові та індивідуальні психокорекційні техніки.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел, бесіда, лонгitudний метод в організації емпіричного дослідження, методи для вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів — тест Кеттела (16 PF-опитувальник), анкетування для визначення результативності адаптації, методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів. Зважаючи на специфіку обстежуваного контингенту (обмежене володіння українською або російською мовою), нами застосовувалися проєктивні методи. Показник «самооцінка» досліджувався за допомогою проєктивних методик «Неіснуюча тварина», «Будинок Дерево Людина». Вибір проєктивних методик у крос-культурному дослідженні видається плідним і доречним, оскільки це, як зауважує Л. Ф. Бурлачук, «найменш складні в адаптації проєктивні методики, стимули яких не підлягають якимось змінам» [1, 124].

У ході вивчення факторів, що перешкоджають і сприяють процесам адаптації, використовувалися методи спостереження, опитування, експертних оцінок, аналіз документів і результатів діяльності. Рівень суб'єктивної самотності досліджувався за допомогою методики Д. Рассела і М. Фергюсона, з метою діагностики тривожності — «Методика вимірювання рівня тривожності Тейлора», з метою дослідження адаптивних здатностей — «Багаторівневий особистісний опитувач «Адаптивність» А. Г. Маклакова та С. В. Чермяніна.

Загалом, процес адаптації окремих методик був підпорядкований чітким вимогам і критеріям сучасної психодіагностичної науки та передбачав такі процедурні етапи: 1) підготовка попереднього варіанту перекладу з оригінальної мови на дві інші мови (китайську, арабську); 2) експертна змістовно-семантична оцінка попереднього перекладу із залученням лінгвістів Державного бюро перекладів, аспірантів філологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова (представники Китаю) і професійних психологів, які володіють мовами, на які здійснювався

переклад; 3) різнобічна перевірка еквівалентності експериментального перекладу шкали й оригіналу.

Психометрична адаптація окремих методик передбачала такі процедурні моменти, як аналіз внутрішньої узгодженості питань (тверджень), з яких складена шкала, перевірка стійкості до перетестування, аналіз кореляцій з релевантним критерієм.

Дана робота відображає попередні результати проведеного пілотного дослідження, яке є частиною лонгітюдного дослідження з зазначеної проблеми і проводиться на підготовчому відділенні для іноземних громадян Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Необхідно відзначити, що дослідження, викликане теоретичною і практичною необхідністю, почалося в 2001–2002 навчальному році і продовжується до сьогодні.

Респондентами були студенти, викладачі та організатори навчальної діяльності підготовчого факультету для іноземних громадян Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, всього понад 600 осіб. Опитування носило анонімний характер. Експеримент є природним, ніяких особливих умов для нього не створюється. Слід зазначити, що дослідження триває, і ми маємо можливість говорити тільки про попередні результати.

На підготовчому відділенні навчаються представники різних культур. Для аналізу і дослідження процесу адаптації ми виділили дві групи студентів із Китаю та арабів. Звичайно на підготовчому відділенні для іноземних громадян вчать молоді люди у віці від 18 до 24 років. Представників чоловічої статі більше, ніж жіночої. Жінок більше з Китаю.

При крос-культурному аналізі поведінки представників двох етнічних спільностей — китайської та арабської, ми можемо виділити такі національно-психологічні особливості.

Для арабів характерні колективізм (горизонтальний), орієнтація на індивідуальну мету, суворе дотримання прийнятих у культурі норм поведінки, маскуліність, емоційна експресивність, прагнення до скорочення дистанції між індивідом і «владдою».

Для представників китайської культури характерний колективізм (аллоцентричний, вертикальний), суворе дотримання прийнятих у культурі норм поведінки, високий ступінь уникнення невизначеності і, відповідно, посилюється потреба у формальних правилах. Високорозвинене почуття відповідальності як за себе, так і за товаришів, високий емоційний контроль, повага до вищестоящого. Дотримання дистанції між індивідом і владою. Національна свідомість інтровертна.

Однак необхідно відзначити, що в залежності від ситуації представники обох культур можуть проявляти поведінку, характерну для індивідуалістів, головним чином при контактах із членами інших груп. Національний характер виявляється в усіх сферах психічної діяльності, у тому числі і соціально-психологічної адаптації особистості до нових різних соціальних груп і явищ.

Проблема адаптації іноземних студентів на підготовчих факультетах — одна із самих серйозних проблем. Від того, яким чином вона буде вирішуватися, залежить реалізація головної мети підготовчого факультету — мовна підготовка іноземних студентів для навчання у вузах України. Можливо, познайомившись із тим, яким чином організований навчальний процес у них на батьківщині і простеживши поетапно, до яких методів навчання й психологічних підходів студенти вже звикли, нам легше буде зрозуміти, чому одні студенти їдуть відразу; інші — перестають ходити на заняття й зовсім розтрачують свій час, а заодно й

гроші батьків; треті — неприпустиме поводитися на заняттях з викладачами і т. д., а також за аналогією знайти шляхи вирішення подібних проблем [9, 170].

Студенти різних етнічних груп відрізняються способами адаптації, соціальної мобільності і рішенням життєвих проблем. У ході дослідження нами відзначається стійкість функціонування перерахованих вище національно-психологічних особливостей.

Спочатку араби відносяться до всього нового з великою цікавістю, прагнуть якнайбільше контактувати з корінним населенням. Однак через деякий час під впливом об'єктивних і суб'єктивних обставин виникає почуття самотності і відчуженості, бажання більше часу проводити з земляками.

Сильна емоційність підсилює тугу за сімейним теплом. Комунікабельність, відмінність від традиційно прийнятих на батьківщині взаємин між статями веде до росту міжетнічної шлюбності в арабів.

Китайці, навпаки, тримаються разом не лише на заняттях, на вулиці, але й у гуртожитку. Контакт з представниками інших культур не шукають, але при спілкуванні поводитися підкреслено чужою. Характерно, що така лінія поведінки простежується протягом усього періоду навчання. Небажання виходити в контактах за межі кола людей, що не належать до свого етносу, може привести до замкнутості й обмеженості в спілкуванні.

На підставі теоретичного аналізу і проведеного пілотажного дослідження (попереднє опитування студентів-іноземців, викладачів, учбово-допоміжного персоналу) були визначені наступні труднощі в період першого часу адаптації: незнання мови, різниця культур, зміна кліматичних умов; інша вода, їжа, необхідність самостійно готувати їжу, ходити на базар (необхідно враховувати, що вдома вони були під повною опікою батьків). У більшій мірі такого роду проблеми відзначалися представниками арабської культури. Також студенти відмічали: складний психологічний стан, зв'язаний з незнанням нормативної законодавчої бази і зіткненням з органами правопорядка (перевірка документів), дотримання правил проживання в гуртожитку.

Внаслідок зіткнення з труднощами виникає тривожність, дратівливість, високий рівень самотності. Такого роду негативні явища трансформуються в зниження мотивації до навчальної діяльності. Студенти, що не зуміли успішно адаптуватися в новому середовищі, повертаються додому достроково.

Дані власних спостережень дали підставу для виділення проблеми дезадаптації іноземних студентів в умовах підготовчого відділення. Її вирішення сприятиме розв'язанню кола найважливіших задач: здобуття вищої освіти, опанування іноземною (українською або російською) мовою, розвиток особистості в системі вищої професійної освіти та вміння долати власні психологічні проблеми.

Як відомо, дезадаптація виникає, по-перше, у критичні вікові періоди, по-друге, в умовах підвищених психологічних та соціальних вимог до людини, що викликає зростання її психічної напруженості, по-третє, при наявності психотравмуючих подій, в екстремальних ситуаціях. Початок професійного навчання у ВНЗ іншої країни висуває саме підвищені психологічні та соціальні вимоги до юнаків. Ознаки дезадаптації також відомі — це фізіологічні, емоційні та поведінкові порушення. Лонгітудні спостереження за процесом адаптації студентів-іноземців дають таку картину: більш ніж третина студентів виявляють ознаки дезадаптації на емоційному та поведінковому рівнях. Для нас більш доступними у спостереженні є поведінкові порушення — зриви гальмівних механізмів регуляції поведінки, що супроводжуються емоційним пригнічен-

ням чи, навпаки, надзвичайним збудженням, змінами настрою та ін. Комплекс психологічних чинників, визначаючих дезадаптованість, складає низький самоконтроль, емоційна напруженість і пов'язана з нею особистісна тривожність.

Можна умовно виділити декілька причин дезадаптації іноземних студентів: погане володіння українською (російською) мовою, негативні переживання, розчарування і неуспішність у навчанні відчувається дуже гостро. Вони супроводжуються розгубленістю, роздратуванням, пригніченістю, в особливих випадках — агресивністю. У студентів постійно відчувається втома, їм не хочеться йти до ВНЗ, вони, повинні «ніби змушувати себе долати внутрішній бар'єр». Почуття самотності посилюється, якщо у даному ВНЗ обмежена кількість студентів-співвітчизників. Відхилення в поведінці студентів можна пояснити такими чинниками, як зміна життєвого укладу, відрив від родини, набуття нового статусу, нове освітнє середовище, — це неповний перелік чинників їхньої дезадаптації. Серед дезадаптованих є й такі студенти, які, на жаль, не готові до самостійного навчання в умовах вищої школи.

Безумовно, різні причини дезадаптації вимагають й різних підходів та технологій щодо її подолання. У зв'язку з вищевикладеним виникає необхідність організації психопрофілактичних і психокорекційних заходів. Такого роду заходи можуть бути проведені в рамках психологічної служби ВНЗ з урахуванням національних особливостей психологічної адаптації студентів-іноземців. Система такого роду заходів повинна бути спрямована на прискорення процесів адаптації, припускати, у першу чергу, використання різних методів діагностики дезадаптивних станів: загальної і реактивної тривожності, порушення уваги і пам'яті, соматичних порушень, безсоння, апатії, депресії. Результати діагностики являють собою основу для створення диференційованої програми надання соціальної допомоги. Метою такого роду допомоги є профілактика психічних розладів, забезпечення психологічного комфорту на ПІВІ й у навчальній групі, ефективна адаптація до нового соціокультурного середовища і навчальної діяльності.

Таким чином, узагальнюючи результати виконаного пілотного дослідження, можна зробити такі попередні висновки:

По-перше, у сучасній психологічній літературі існують нечисленні дані, що розкривають механізми процесу адаптації іноземних студентів в умовах навчання на підготовчому факультеті для іноземних громадян. Це обумовлює необхідність подальших досліджень у цій області.

По-друге, характер адаптаційного процесу до інокультурного середовища і навчальної діяльності обумовлений індивідуальними і етнопсихологічними особливостями особистості.

По-третє, адаптованість до нового соціокультурного оточення, та навчання на ПІВІ може бути суттєво підвищена в разі застосування спеціальної системи заходів, яка повинна здійснюватися на змістовному та організаційному рівнях передбачаючи активні групові та індивідуальні психокорекційні техніки.

В-четвертих, для прискорення адаптації студентів-іноземців в Україні, підвищення якості їх навчання, ефективної організації наукової роботи в системі підготовки кадрів для закордонних країн необхідно досліджувати моделі організації навчального процесу тих країн, звідки приїжджає молодь на навчання в нашу країну.

Література

1. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учеб. для вузов. — СПб.: Питер, 2004. — 351 с.
2. Гошовський Я. Кросс-культурне дослідження депривованої особистості // Наука і освіта. — 2004. — № 6–7. — С. 65–67.
3. Изард К. Психология эмоций. — СПб.: Питер, 1999. — 464 с.
4. Копылова Е. В. Обучение китайских студентов с учетом социокультурных традиций // Учебный процесс как основа комплексной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде: Материалы междунар. юбил. науч.-практ. конф., 22–24 июня 2005 г. / ОНПУ ПФ. — О., 2005. — С. 205–208.
5. Кукушин В. С., Столяренко Л. Д. Этнопедагогика и этнопсихология. — Ростов н/Д: Феникс, 2000. — 448 с.
6. Лебедева Н. М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию: Учеб. пособие. — М.: Ключ-С, 1999. — 224 с.
7. Литвинова Л. В. Психологічні механізми подолання дезадаптаційних переживань студентів-першокурсників: Автореф. дис... канд. психол. наук / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2004. — 17 с.
8. Павленков Ф. Энциклопедический словарь. — СПб.: Трудь, 1913. — 3023 с.
9. Соловьева Л., Шахин М. Влияние системы довузовского обучения в Ливане на адаптацию ливанских студентов на подготовительных факультетах в Украине // Учебный процесс как основа комплексной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде: Материалы междунар. юбил. науч.-практ. конф., 22–24 июня 2005 г. / ОНПУ ПФ. — О., 2005. — С. 170–175.
10. Челнокова Т. А. Педагогические условия и критерии развития адаптивной активности школьника: Дис... канд. психол. наук. — Казань, 1999. — 215 с.
11. Ямницький В. М. Соціально-психологічна адаптація особистості: Сучасні підходи // Наука і освіта. — 2001. — № 6. — С. 82–86.

А. В. Гайдарова, асп.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

КРОСС-КУЛЬТУРНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ АДАПТАЦИИ И ДЕЗАДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ НА ПВИ В ПЕРВЫЙ ГОД ОБУЧЕНИЯ

Резюме

Статья посвящена кросс-культурному исследованию особенностей адаптации и дезадаптации в инокультурной среде студентов-иностранцев подготовительного факультета высшего учебного заведения первого года обучения.

Ключевые слова: кросс-культурное исследование, адаптация и дезадаптация, студенты-иностранцы, подготовительный факультет.

A.V.Gajdarova, candidate

Odessa's National University by name of I. I. Mechnikov

THE CROSSE-CULTURAL RESEARCH OF THE PECULIARITY OF THE ADAPTATION AND DESADAPTATION OF THE STUDENT-FOREIGNER, WHICH EDUCATION IN HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT THE FIRST YEAR

Summary

This article consecrates the crosse-cultural research of the peculiarity of the adaptation and desadaptation in the inocultural environment of the students-foreigner of the reception faculty, which education in higher education establishment the first year.

Key words: the crosse-cultural research. the adaptation and desadaptation, the student-foreigner, the reception faculty.